

KALA- JA RIISTARAPORTTEJA nro 340

*Pekka Salmi
Juhani Salmi
Harto Lindén
Asmo Honkanen
Anna-Liisa Toivonen*

Riistatalouden sosioekonomiset tutkimukset

Esisuunnitelma

Helsinki 2004

Julkaisija

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Julkaisu-aika

Joulukuu 2004

Tekijä(t)

Pekka Salmi, Juhani Salmi, Harto Lindén, Asmo Honkanen ja Anna-Liisa Toivonen

*Julkaisun nimi***Riistatalouden sosioekonomiset tutkimukset. Esisuunnitelma**

Julkaisun laji

Tutkimusraportti

Toimeksiantaja

Maa- ja metsätalousministeriö

Toimeksiantopäivämäärä

Projektin nimi ja numero

Riistatalouden sosioekonomisten tutkimusten suunnittelu (312133)

Tiivistelmä

Tähän raporttiin on koottu tietoa metsästäystä ja riistanhoitoa koskevista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Yhteenvedon pohjalta listattiin aihepiiriä koskevien tulevien tutkimusten aiheita. Nykytietämyksen yhteenvedo ja tutkimusaihe-ehdotukset luovat pohjaa tarkemmalle suunnittelulle ja tutkimusaiheiden priorisoinnille Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimusyksikössä. Tässä yhteydessä on esitetty myös arvioita yhteistyötahoista ja sopivista tutkimusmenetelmistä. Tutkimusaiheet ryhmiteltiin kolmeen pääluokkaan: 1) sosioekonomiset taustat, arvot ja merkitykset, 2) ristiriidat ja niiden lieventäminen ja 3) instituutioihin liittyvät aiheet.

Asiasanat

Riistatalous, metsästäjät, riistanhoito, yhteiskuntatieteellinen tutkimus, konfliktit

Sarjan nimi ja numero

Kala- ja riistaraportteja 340

ISBN

951-776-477-4

ISSN

1238-3325

Sivumäärä

19 s.

Kieli

Suomi

Hinta

Luottamuksellisuus

Julkinen

*Jakelu*Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 6, Pukinmäenaukio 4
00721 Helsinki
Puh: 0205 7511 Fax: 0205 751 201

*Kustantaja*Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 6, Pukinmäenaukio 4
00721 Helsinki
Puh: 0205 7511 Fax: 0205 751 201

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. METSÄSTYS JA RIISTANHOITO YHTEISKUNNALLISENA TOIMINTANA.....	2
2.1 Metsästäjät.....	2
2.2 Metsästysoikeudet ja hallintajärjestelmä.....	4
2.3 Metsästyksen ja riistanhoidon yhteiskunnallinen merkitys.....	5
2.4 Ristiriidat ja yleinen suhtautuminen metsästykseseen.....	7
3. EHDOTUKSIA TUTKIMUSAIHEIKSI.....	10
3.1 Sosioekonomiset taustat, arvot ja merkitykset	10
3.2 Ristiriidat ja niiden lieventäminen	14
3.3 Instituutioihin liittyvät aiheet	16
LÄHTEET.....	18

1. Johdanto

Metsästys on alkuperäisimpiä inhimillisen kulttuurin muotoja ja muodostaa edelleen tärkeän sijan suomalaisten elämäntavassa. Metsästyksen keinot ja päämäärät ovat sen sijaan muuttuneet. Nykyisin metsästyksellä on enää harvoin merkitystä ihmisten toimeentulolle – sen sijaan se on monelle tärkeä osa vapaa-ajankäyttöä. Väkilukuun suhteutettuna Suomessa on enemmän metsästäjiä kuin missään muussa Euroopan maassa (Metsästäjien Keskusjärjestö 2004).

Metsästysmenetelmien ja metsästäjien määrän voimistumisen myötä myös kysymys riistakantojen kestävyydestä on noussut esille. Riistataloutta hallitaan nykyisin moniportaisen päätöksentekojärjestelmän avulla tutkimustietoa tukena käyttäen. Samoin kuin muidenkin luonnonvarojen käytön osalta, myös metsästyksen ohjauksessa kansainvälisten säädösten ja intressiryhmien merkitys on kasvanut.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle (RKTL) asetettiin vuoden 2004 osalta tulostavoite riistatalouden sosioekonomisen tutkimuksen suunnitelman laatimiseksi. Tässä raportissa teemme yhteenvetoa riistataloutta koskevista sosioekonomisista tutkimuksista ja muista tietolähteistä sekä teemme esityksen aihepiiriä koskevien tutkimusten aiheista. Tavoitteena on luoda pohjaa tarkemmalle tutkimusaiheiden priorisoinnille ja hankkeiden suunnittelulle RKTL:n Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimusyksikössä. Tutkimusaiheiden priorisointi on luonteva osa suunniteltua riistatalouden tulevaisuuskat-
sausta.

Riistatalouden sosioekonomiaan katsomme kuuluvan laajasti erilaiset metsästyksen ja riistanhoitoon liittyvät yhteiskunnalliset ja taloudelliset kysymykset. Aihepiireihin kuuluvat metsästyksen ja riistanhoidon motiivit ja moninaiset merkitykset niin eri intressiryhmien kuin laajemmin yhteiskunnan ja sen instituutioiden kannalta. Tämä raportti on laadittu yhteistyössä riistatalouden keskeisten toimijatahojen kanssa.

2. Metsästys ja riistanhoito yhteiskunnallisena toimintana

Tässä luvussa tarkastelemme metsästystä ja riistanhoitoa tähän mennessä kertyneen tiedon valossa. Merkittävä osa tutkimuksesta on painottunut riistakantoja koskevaan luonnontieteellisen tiedon keräämiseen, mutta tietoa on tuotettu eri tavoin myös esimerkiksi metsästyksestä ja metsästäjistä, yleisestä mielipiteestä koskien metsästystä ja talkootyön merkityksestä riistanhoitotyössä. Tutkimusraporttien lisäksi olemme koonneet tietoa muun muassa kirjoista, lehdistä ja internet-sivuilta.

RKTL:n riistan tutkimus on jaoteltu elinympäristötutkimuksiin, riistaeläinten kannanvaihteluja ja populaatiobiologiaa koskeviin tutkimuksiin sekä riistakantojen runsaudenteurantaan (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004). Lisäksi RKTL laatii vuosittain tilaston metsästyssaaliista. Vuoden 1993 osalta tehtiin metsästäjän profiilitutkimus, jossa tutkittiin suomalaisen metsästäjän harrastajakuvaa (Ermala ja Leinonen 1995; Leinonen ja Ermala 1995). Luonnontieteellisen riistan tutkimuksen yhteydessä on kerätty tietoa metsästäjistä esimerkiksi Petäjaveden riistanhoitoyhdistyksen alueella (Valkeajärvi, Ijäs ja Ekman 2004).

Metsästäjien keskusjärjestö pitää yllä metsästäjärekisteriä ja on tehnyt ja teettänyt selvityksiä koskien muun muassa metsästyssseurojen jäsenkuntaa ja toimintaa (Vikberg, Orava ja Svensberg 2002) sekä yleistä suhtautumista metsästykseseen (Taloustutkimus 2004). RKTL:n lisäksi myös muut sektoritutkimuslaitokset ovat tehneet aiheeseen liittyvää tutkimusta: esimerkiksi Metsäntutkimuslaitos on tehnyt tutkimuksia maanomistajien suhtautumisesta hirvikantaan (Selby, Petäjistö ja Koskela 2003).

2.1 Metsästäjät

Metsästyksellä on pitkät perinteet osana suomalaista elämäntapaa ja toimeentulon hankkimista. Keskiajalla metsästys ja kalastus olivat Etelä- ja Keski-Suomessa pääelinkeinon asemassa, tai ainakin tarjosivat väestölle merkittävän osan toimeentulosta pelto- ja kaskiviljelyn rinnalla. Rannikolla ja saaristossa harjoitettiin monin paikoin taloudellisesti varsin tuottavaa hylkeenpyyntiä (Ylimaunu 2001).

Turkikset olivat oman käytön lisäksi tärkeä vientituote, niiden ostajina mainittiin erityisesti saksalaiset hansakauppiat. Orava oli taloudellisesti tärkein turkiseläin. Riistakanta heikkeni selvästi suuressa osassa maata jo myöhäiskeskiajalla (Korhonen 1985). Kustaa Vaasan aikana arvoturkiksia saatiin enää Lapista. Turkiseläinten ohella pyydettiin lintuja, hirviä ja metsäpeuroja pääasiassa kotitarpeiksi (Kaukiainen 1980).

Pyyntielinkeinot säilyivät merkittävinä tulolähteinä vielä 1500-luvulla sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa pitempäänkin (Virrankoski 1975, Kaukiainen 1980). Aateliston piirissä metsästyksestä tuli 1500-luvulla tärkeä huija ja sosiaalisen kanssakäymisen muoto. Ahvenanmaalle perustettiin tuolloin kuninkaanpuisto, joissa metsästysoikeus oli ainoastaan kuninkaan hovilla (Aaltonen 2001). Keski-Euroopasta Ruotsin kautta Suomeen levisi 1800-luvun loppupuolella urheilumetsästys, joka korosti metsästyksen aineettomia arvoja. Uuden ajattelun myötä syntyivät riistansuojelun ja -hoidon käsitteet (Suomus 1995).

1700-luvulta lähtien metsästyksellä on ollut merkitystä korkeintaan sivuelinkeinona ja ruokatalouden täydennyksenä ja ammattimaisen pyynnin aikakausi oli käytännössä ohi siirryttäessä 1900-luvulle (Suomus 1995). Ammattikuntaan kuuluvia tavataan enää Lapista Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kunnista, joissa pyydettyjen lintujen myynti on sallittua. Esimerkiksi Utsjoella metsästys (riekonpyynti) on ammattina parillakymmenellä henkilöllä (Aaltonen 2001). Hylkeenpyynti menetti 1800-luvun kuluessa talou-

dellista kannattavuuttaan, mutta kun vuosisadan lopulla hylkeistä ryhdyttiin maksamaan tapporahaa, pyynnillä oli taloudellista merkitystä rannikon väestölle melko pitkään vielä 1900-luvun alkupuolella (Ylimaunu 2001).

Metsästyskortteja lunastettiin vuonna 2003 kaikkiaan 297 110 kappaletta (Pispa 2004). Rekisteröityjen metsästäjien määrä on kasvanut 1980-luvulle saakka merkittävästi (kuva 1, Metsästäjien Keskusjärjestö 2004). Vuonna 2003 metsästäjätutkimuksen suoritti lähes 8000 henkilöä, joista 15 % oli naispuolisia. Koko metsästäjäkunnasta naisia on alle 4 %. Metsästäjien ikäjakauma noudattaa pitkälti väestön yleistä jakaumaa, mutta metsästäjien osuus on yleensä suomalaisiin miehiin verrattuna jonkin verran suurempi ikäryhmässä 35-64 vuotta (Pispa 2004). Joka kuudennella keski-ikäisellä suomalaisella miehellä on voimassaoleva metsästyskortti. Metsänomistajakunnassa metsästäjiä on peräti 22 % (Selby ym. 2003).

Kuva 1. Riistanhoitomaksun suorittaneiden metsästäjien lukumäärän kehitys.

Valtakunnallisessa kyselyssä metsästyssseurojen toiminnan haasteena pidettiin yleisesti nuoren jäsenistön vähyyttä (Vikberg ym. 2002). Nuorten metsästysmahdollisuudet näyttävät heikoilta etenkin Uudellamaalla, jossa metsästyalueet ovat muita pienemmät ja ulkopuolisten seuraan pääsy on usein vaikeaa. Nuoret ovat myös keskimäärin aliedustettuina seuroissa: alle 25-vuotiaita on niissä 10,5 % kun koko metsästäjäkunnasta vastaava osuus on 12 % (Vikberg ym. 2002). Metsästäjien Keskusjärjestön toiminnanjohtaja Raimo Vajavaara ei kuitenkaan ole huolissaan metsästäjäkunnan ikäänymisestä, koska vuonna 2003 metsästäjätutkimuksen suorittaneiden keski-ikä oli 24 vuotta (Klinga 2004).

Metsästäjien yleisimpiä saaliseläimiä ovat jänikset, metsäkanalinnut, vesilinnut ja hirvet. Petäjäveden riistanhoitoyhdistyksen alueella tehdyn kyselyn mukaan 36 % vastanneista pitää metsästysharrastusta melko tärkeänä ja 27 % erittäin tärkeänä (Valkeajärvi ym. 2004). Luonnosta nauttiminen, mielekäs liikunta, riistaruokien arvostus ja kavereiden kanssa oleminen koettiin metsästyksessä tärkeimmiksi tekijöiksi. Metsästystä haittaaviksi tekijöiksi mainittiin useimmin vapaa-ajan ja riistan vähyyttä (Valkeajärvi ym. 2004). Kaikki metsästykskortin haltijat eivät käy metsällä: Petäjäveden met-

sästäjistä 86 % kävi metsästävässä vähintään yhtenä päivänä vuonna 2000 (Valkeajärvi ym. 2004).

Taloustutkimuksen (2004) tekemien haastattelujen mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista saa metsästykseseen liittyvää tietoa sukulaisilta, tuttavilta ja ystäviltä ja 53 % televisiosta. Metsästäjät itse saavat aiheeseen liittyvää tietoa useimmin metsätysalan lehdistä. Myös sukulaiset, ystävät ja tuttavat ovat keskeinen tietolähde metsästäjille.

2.2 Metsästysoikeudet ja hallintajärjestelmä

Metsästyksessä ja riistanhoito koskettaa useita lakeja ja asetuksia. Keskeisiä ovat metsätyslaki ja -asetus, jossa säädetään metsästyksestä ja metsästysoikeuksista. Lisäksi metsätysseurat laativat yleensä keskuudessaan metsästyssäännöt. Tällaisia ovat muun muassa vuosittaiset rauhoitusalueet, riistalajien rauhoitukset, riistanhoidon järjestäminen, vieraskorttimenettely ja saaliskiintiöt (Kolehmainen 2002). Muita läheisesti metsästykseseen liittyviä lakeja ovat eläinsuojelulaki ja -asetus, luonnonsuojelulaki, laki riistanhoitomaksuista ja pyyntilupamaksuista, rikoslaki, ampuma-aselaki ja -asetus, poronhoitolaki ja kotikuntalaki (Pylkkänen 2001).

Metsästysoikeus kuuluu Suomessa maanomistajalle. Suomen maapinta-alasta reilusti yli puolet on yksityisten omistuksessa (taulukko 1, Virtanen 1995). Yksityinen maanomistusosuus on suurimmillaan maan etelä- ja länsiosassa n. 85-95 % maa-alasta, kun vastaava osuus lapin läänissä on noin 30 % (Virtanen 1995). Maanomistajat vuokraavat usein metsästysoikeutensa metsätysseuroille, jotka huolehtivat alueensa metsästyksen käytännön järjestelyistä, riistanhoidosta, riistakantojen laskennoista sekä metsästyksen vartioinnista (Metsästäjien Keskusjärjestö 2004). Vuotta 1993 koskeneen metsästäjäprofiilitutkimuksen mukaan ylivoimaisesti tärkein metsästysoikeuden peruste oli metsätysseuran jäsenyys. Maattomien metsästäjien osuus oli tuolloin 60 % (taulukko 2, Leinonen ja Ermala 1995).

Taulukko 1. Suomen yleispiirteinen maanomistusjakauma 1990-luvun alussa.

	%
Yksityiset (henkilöt, kuolinpesät, yhteismetsät)	60,4
Valtio	29,0
Kunnat ja kuntainliitot	2,0
Seurakunnat	0,6
Osakeyhtiöt, osuuskunnat, säätiöt yms.	8,0
yhteensä	100,0

Taulukko 2. Vuonna 1993 metsästäneiden metsästysoikeuden omistus.

Ei omista, %	60
Omistaa, %	40
Ha / omistaja	61
Ha yhteensä	6 404 115

Tärkein poikkeus maanomistajan metsästysoikeudesta on Pohjois-Suomen kuntalaisilla oleva oikeus metsästyksellä kunnassa olevilla valtion mailla. Vuonna 2003 kolmasosa

Pohjois-Suomen pienriistan metsästäjien pyyntipäivistä perustui tähän oikeuteen (Korhonen 2004). Lisäksi valtion yleisillä vesialueilla on jokamiehenoikeuden luonteisia metsästysoikeuksia (Havu 1995). Metsästäjän oikeuksien lisäksi hänelle on asetettu tiettyjä velvollisuuksia ja rajoituksia, joilla pyritään riistakantojen kestävään käyttöön.

Metsästyshallinnossa ylin johto ja valvonta kuuluu maa- ja metsätalousministeriölle. Metsästäjien Keskusjärjestö (MKJ) on lakisääteinen valtakunnallinen organisaatio, jonka muodostavat 15 maakunnallista riistanhoitopiiriä ja 298 paikallista riistanhoitoyhdistystä. Järjestö on lakisääteinen metsästäjien omatoimisuuteen perustuva välillistä valtionhallintoa edustava koulutus- ja neuvontaorganisaatio, jolla on myös useita viranomaistehtäviä (Luonnonvara 2004). Neuvontatyölle on tyypillistä, että se suuntautuu kaikkiin metsästäjiin riippumatta siitä onko henkilö metsästysseuran jäsen vai ei (Niemelä ja Kairikko 1995). Kaikille riistanhoitomaksun suorittaneille lähetettävä Metsästäjä-lehti on keskeinen koulutus- ja neuvontakanava. RKTL vastaa riistantutkimuksesta ja riistakantojen seurannasta.

Suomen metsästyslainsäädäntö uudistettiin kokonaisuudessaan vuonna 1993 vastamaan kansainvälisten sopimusten periaatteita. Tämän jälkeen metsästysäännöksiä on muutettu muun muassa EU:n lintu- ja luontodirektiivin edellyttämällä tavalla (Maa- ja metsätalousministeriö 2004).

Tärkeimmät vapaaehtoiset järjestöt ovat Suomen Metsästäjäliitto (SML) ja Suomen metsästäjä- ja kalastajaliitto (SMKL) (Niemelä ja Kairikko 1995). Suomen Metsästäjäliitto on maamme suurin ja vanhin vapaaehtoiseen jäsenyyteen perustuva valtakunnallinen rekisteröity metsästäjäjärjestö. Vuoden 2004 alussa liittoon kuului 2472 metsästysseuraa ja kokonaisjäsenmäärä oli 144 796 henkilöä (Suomen Metsästäjäliitto). Liiton tarkoituksena on muun muassa ”sopeuttaa maamme ikivanha eränkävynä ja sen perinteet nykyaikaan mukautuvaksi henkistä ja ruumiillista kuntoa kehittäväksi ja luonnon läheisyyteen vieväksi harrastukseksi”. Liitto myös pyrkii siihen, että metsästysoikeuden sidonnaisuus maanomistukseen säilytetään (Suomen Metsästäjäliitto 2004).

Useimpien Suomen Metsästäjä- ja Kalastajaliiton jäsenseurojen toimintaan liittyvät sekä metsästys että kalastus. Jäseniä liitossa on 12 000 ja se pyrkii parantamaan erityisesti maata ja vesialueita omistamattomien eränkävijöiden harrastusmahdollisuuksia (Niemelä ja Kairikko 1995).

Maapinta-alasta vajaa kolmannes on valtion hallinnassa (taulukko 1). Valtion maanomistus on keskittynyt voimakkaasti Pohjois-Suomeen. Valtion maasta n. 88 % sijaitsee Oulun ja Lapin läänissä, Lapin läänissä yksistään noin 70 %. Etelä- ja Keski-Suomessa valtion maa sijaitsee tavallisimmin vedenjakaja-alueilla ja läänien rajoilla, yleensä karuilla, asumattomilla erämaaseuduilla. Pääosaa (95 %) valtion maista hallitsee Metsähallitus, joka myy valtion omistamille maille metsästyslupia (Virtanen 1995).

Maamme pinta-alasta 16181 km² on luonnonsuojelualueita, joiden maa-alasta suunnitteen puolet kuuluu kansallispuistoihin. Soidensuojelualueiden osuus on runsas neljännes (28 %). Muiden suojelualuiden (luonnonpuistot, vanhat metsät ym.) osuus kokonaispinta-alasta jää reilusti alle neljänneksen. Luonnonsuojelualueet ovat pääosin Metsähallituksen hallinnoimia ja niiden maapinta-alasta vain 8 % on yksityisten omistuksessa (Metsähallitus 2004).

2.3 Metsästyksen ja riistanhoidon yhteiskunnallinen merkitys

Havun (1995) mukaan metsästys on luonnontuotannon talteenottoon perustuva vapaa-ajanharrastus, joka luonteeltaan näin vastaa pitkälti kalastusta, marjastusta ja sienestystä. Taloustutkimuksen (2004) tekemissä haastatteluisissa pyydettiin kertomaan tärkein luonnonvarojen hyödyntämiskeino neljästä vaihtoehdosta: sienestys, kalastus, metsästys ja marjastus. Metsästyksen tärkeimpänä hyödyntämiskeinona mainitsi 9 %

haastatelluista. Luonnon virkistyskäyttötutkimuksen (Pouta ja Sievänen 2001) mukaan koko väestöstä vajaa 8 % metsästää. Kysymys koski harrastamista viimeisen 12 kauden aikana. Elämyksiin liittyy luonnontuotteen saamisen lisäksi luonnosta nauttaminen. Saaliin arvo on suuri erityisesti hirvenmetsästyksessä, jossa vuosittain saatavan lihan määrä on suurempi kuin poronlihatuotanto (Havu 1995).

Metsästyksen tarjoamalla ulkoilulla, virkistäytymisellä ja sosiaalisilla suhteilla on epäilemättä suuri merkitys kansalaisten hyvinvoinnin kannalta. Metsästyksen yhteiskunnallisista hyödyistä Havu (1995) mainitsee myös metsästäjien toiminnan riistaeläinten elinympäristön puolesta ja luonnonvarojen talteenottamisen. Havu jatkaa, että metsästyksestä aiheutuu harrastajaryhmän kokoon nähden pienet kustannukset yhteiskunnalle, koska hallinnon kulut maksetaan pääosin metsästäjien 'omasta pussista'. Lisäksi metsästäjät tekevät huomattavan osan seurantalutkimusten vaatimista kenttätöistä.

Metsästäjien vapaaehtoistyö oli teemana vuonna 2004 järjestetyillä Riistapäivillä (Riistapäivät 2004). Vuonna 1995 tehdyn selvityksen mukaan kolmannes koko riistanhoitoyhdistysportaan vapaaehtoistyöstä liittyi riistalaskentoihin, joiden arvioitiin vastaavan yhteensä 116 ihmisen vuosittaista työpanosta. Tämä on huomattava määrä kun sitä verrataan koko metsästäjäorganisaation palkalliseen henkilömäärään (60) ja RKTL:n riistan tutkimuksen henkilöstöön (35) (Bisi 2004). Metsästäjien välittämä ja tutkimuksen jalostama riistaseurantatieto toimii riistanhoitoyhdistysten, riistanhoitopiirien, Metsästäjien Keskusjärjestön, Metsähallituksen sekä maa- ja metsätalousministeriön tietolähteenä.

Bisin (2004) mukaan metsästäjät ovat usein huolissaan riistakannoista ja katsovat riistaseurannan palvelevan kestävästä verotuksesta. Myös henkilökohtainen kiinnostus oman alueen riistatilanteeseen saa erämiehiä liikkeelle. Bisi näkee yhtenä syynä vapaaehtoistyön toimivuuteen metsästäjien kiinteän ja vahvan toimijaverkon, jossa on voimakas sosiaalinen vuorovaikutus. Lindén (2004) mainitsee riistakolmiolaskentaan osallistumisen motiiviksi luonnontutkijan uteliaisuuden, joka voi osaltaan houkuttaa myös kaupunkilaisnuoria metsästysharrastuksen pariin. Talkootyön motiiveja ovat tutkineet tarkemmin Pellikka ym., mutta kirjoitusta ei ole vielä julkaistu.

Uusi eri tahojen välisen yhteistyön muoto on internetiin koottu 'riistaweb', jossa on tietoa erilaisista tapahtumista, yhteystietoja, pyyntiluvanvaraisten eläinten kanta-, lupa- ja saalistietoja sekä pienten riistaeläinten kanta- ja saalistietoja (Pispa 2004). Palvelu kerää yhteen tietokantaan tietoa eri tahoilta, esimerkiksi tavallisten metsästäjien tuottamaa tietoa riistalaskennoista.

Vuonna 1995 tehdyn laskelman mukaan metsästäjien maksamista riistanhoitomaksuista kertyneet varat (vuositasolla 5,4 miljoonaa euroa) käytettiin Metsästäjien Keskusjärjestön, riistanhoitopiirien ja riistanhoitoyhdistysten toimintaan, metsästäjien ryhmävaikutuksesta aiheutuviin menoihin, riistanhoidon kokeilutoimintaan sekä metsästyseuroista aiheutuviin menoihin (Ripatti ja Ermala 1995). On arvioitu, että 20 % metsästäjistä ei maksa vuotuista riistanhoitomaksua. Metsästyseurojen vuosittain käyttämä rahamäärä arvioitiin vuonna 1995 noin 20,2 miljoonan euron suuruiseksi (Ripatti ja Ermala 1995). Metsästysoikeuden vuokraamisesta ei ole perinteisesti maksettu rahaa vaan maanomistajalle on annettu vuokran vastikkeena riistan lihaa tai vuokra on voinut olla vastikkeetonta. Maanomistajat ovat kuitenkin entistä useammin ryhtyneet pyytämään metsästysoikeuden vuokraamisesta rahallista korvausta (Ripatti ja Ermala 1995).

Vuonna 1995 arvioitu pienriistan ja hirvieläinten yhteinen liha- ja turkisarvo oli 62,2 miljoonaa euroa. Laskettaessa saaliin arvo elävän riistaeläimen arvon mukaisesti, saatiin vuosittaisen saaliin arvoksi 109,3 miljoonaa euroa (Ripatti ja Ermala 1995). Metsästyksen kansantaloudellista merkitystä hahmotettaessa on otettava huomioon myös ase- ja patruunateollisuuden, varustekaupan sekä metsästyskoirien merkitykset. Metsästyskoirien osuus koko 'koirataloudessa' vuosittain liikkuvasta rahamäärästä on vajaa 67 miljoonaa euroa (Ripatti ja Ermala 1995).

Metsästyksen virkistysarvoa ei ole varsinaisesti tutkittu, mutta Ripatti ja Ermala (1995) ovat käyttäneet mittarina metsästäjien harrastukseensa käyttämää rahamäärää. Tuolloin he arvioivat vuotuiseksi virkistysarvoksi 129,8 miljoonaa euroa. Myöskään metsästysmatkailua ja sen merkitystä ei ole tarkemmin tutkittu. Vuonna 1993 Suomessa kävi kaikkiaan 820 ulkomaista metsästäjää 30 eri maasta ja heidän Suomeen jättämänsä matkailutulo oli tuolloin arviolta 420000 euroa (Ripatti ja Ermala 1995). Metsästys on osa luonto- ja elämysmatkailua, jota RKTL:n elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus on kartoittanut erillisessä raportissa (Toivonen ym. 2004).

Elämysten ja virkistäytymisen lisäksi metsästyksen liittyy yhteisöllisiä ja kulttuuriarvoja. Seuratoiminta jahteineen ja muine tapahtumineen kokoavat paikkakunnan ihmisiä tärkeäksi koetun toiminnan pariin. Metsästys ja kalastus ovat olleet ja ovat yhä tärkeitä puheenaiheita maaseudulla; ne rytmittävät yhteisön elämäntapaa ja ovat osa paikallista identiteettiä. Metsästyksen kulttuurista ja yhteisöllistä arvoa on kuitenkin vaikea mitata – se tulee selkeimmin esille konfliktitilanteissa, kun tärkeiksi koetut arvot ovat uhattuina.

2.4 Ristiriidat ja yleinen suhtautuminen metsästyksen

Metsästäjien Keskusjärjestö teetti vuonna 2004 mielipidekyselyn, jossa selvitettiin suomalaisten suhtautumista metsästyksen. Siinä kävi ilmi, että 13 % haastatelluista on omia kokemuksia metsästyksestä ja 70 % tuntee metsästäjän. Sen sijaan 17 % ei ollut yhtään metsästäjää perheessään tai lähipiirissään. Yli puolet haastatelluista suhtautui metsästyksen myönteisesti ja tämä osuus oli kasvanut aiempiin selvityksiin vuosina 1986 ja 1994 verrattuna. Kriittisimmin suhtautuivat he, joilla ei ole ollut omia metsästyskokemuksia eikä myöskään tuttavien kautta saatua tietoa harrastuksesta (Talous-tutkimus 2004).

Suurpedot ovat olleet voimakkaasti esillä julkisessa keskustelussa. Suurpedoista Suomessa esiintyvät karhu, susi, ilves ja ahma. Karhuista noin 20 %, susista ja ilveksistä noin 5 % ja ahmoista noin puolet elää poronhoitoalueella. Petoeläimen maataloudelle, kotieläimille, viljellyille eläimille, poroille, ihmisille, liikenteelle ja elottomalle irtaimistolle aiheuttama vahinko korvataan tietyssä määrin valtion varoista. Maa- ja metsätalousministeriö on korvannut suurpetojen aiheuttamia kotieläinvahinkoja noin 500 000 markalla vuodessa. Vahingot ovat keskittyneet poronhoitoalueelle (Maa- ja metsätalousministeriö 2004).

Pedoista keskusteltaessa on kuitenkin kyse enemmän poliittisesta ja periaatteellisesta ongelmasta kuin vain käytännön vahinkojen korvaamisesta: mikä on sopiva määrä petoja ihmisen ja luonnon kannalta. Usein vastakkain asettuvat paikalliset (maaseudun) ihmisten ja suojeluosapuolten arvot, intressit ja tieto. Tärkeinä kiistan osapuolina ovat myös valtionhallinnon viranomaiset, Euroopan unioni säädöksineen, tutkijat sekä riis-tatalouden edustajat. Keskusteluun sopivasta petokannasta vaikuttavat ihmisten suurpetoja kohtaan tuntemat pelot.

Suomalaisesta suurpetokeskustelua ja metsästäjien suhtautumisesta suteen ja karhuun on tutkittu esimerkiksi Joensuun yliopistossa. Ratamäki (2001) on tutkinut laadullisin menetelmin suurpetotilanteen ja lehdissä käydyn keskustelun kehittymistä 20 vuoden aikana sekä haastatellut 20 pohjoiskarjalaista metsästäjää. Petoviha on suurinta suden kohdalla – karhuun suhtaudutaan myönteisemmin. Ratamäen mukaan biologisen kantokyvyn ohella pitäisi julkisuudessa entistä enemmän keskustella yhteiskunnallisesta sietokyvystä, jossa paikallinen väestö on avainroolissa.

Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus valmistelee suden hoitosuunnitelmaa maa- ja metsätalousministeriölle. Tätä varten on järjestetty laajamittaisia kuulemistilaisuuksia, joiden tarkoituksena on saada esiin paikallisen väestön näkökulmia siitä millaisia odotuksia susikannan hoitoon ja kehitykseen liittyy ja millä reunaehdoilla suden mahdollinen runsastuminen voisi tapahtua. (Uudistuva Maaseutu 2004.)

Hirvikannan kasvun myötä 1970-luvulla lisääntyivät hirvien aiheuttamat vahingot. Hirvi aiheuttaa ongelmia niin maa- ja metsätaloudessa kuin liikenteessäkin. Vuosittain runsas prosentti metsämaan alasta – lähinnä mäntytaimikoita – joutuu hirvituhojen kohteeksi. 1990-luvulla vahinkoja korvattiin vuosittain 5-6 miljoonalla markalla, joskin vahinkojen suuruus oli selvässä kasvussa. Maataloudelle hirvien aiheuttamat vahingot kohdistuvat lähinnä erikoisviljelmille ja orasmaille sekä kypsyvään viljaan. Maatalousvahinkoja korvattiin 1990-luvulla 2-4 miljoonalla markalla (Nummi 2000).

Suomessa sattui 1990-luvulla vuosittain noin 3000 hirvieläinkolaria. Näissä kuoli vuosittain keskimäärin viisi ja loukkaantui 240 henkilöä (Jauhiainen 2000). Hirvieläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen oli vuonna 2002 käytettävissä 4,4 miljoonaa euroa (Maa- ja metsätalousministeriö 2004).

Hirvien metsästyssuunnitelmaa tehtäessä riistanhoitopiirit järjestävät sidosryhmäneuvotteluja. Näihin tilaisuuksiin kutsutaan metsätalouden, maatalouden ja liikenteen edustajia. Piirissä kuullaan sidosryhmien näkemyksiä hirvikannan koosta sekä huomioidaan maa- ja metsätalousministeriön antama tiheystavoite hirvitalousalueille sekä riistanhoitoyhdistysten omat tiheystavoitteet (Härkönen 2000).

Hallinnan toimivuutta on tutkittu hirvikantojen säätelyn osalta osallistuvan päätöksenteon näkökulmasta. Selbyn, Petäjiston ja Koskelan (2003) mukaan on vaikea erottaa tapahtuuko hirven metsästystä koskeva päätöksenteko ja luvan myöntäminen ylhäältä johdettuna eli eksogeenisesti vai bottom-up eli endogeenisesti, ja ketkä osallistuvat varsinaiseen päätöksentekoon. Sekä metsänomistajat että hirviseurueiden johtajat pitivät tärkeänä hyvin usean tahon mukanaoloa päätöksenteossa. Toisaalta metsänomistajilla ei vuoteen 2003 mennessä ole ollut juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa hirvikannan kokoon, vaikka yksittäisistä intressiryhmistä juuri metsänomistajille koituu hirvistä ehkä eniten taloudellista haittaa (Selby ym. 2003).

Itämeren hyljekantojen elpymisen seurauksena hylkeiden kalastukselle aiheuttamat haitat ovat kasvaneet. Ammattikalastajilla on 1990-luvulla ollut mahdollisuus saada korvauksia hylkeiden aiheuttamista pyydysvahingoista kalastusvakuutuksen kautta. Vuonna 1997 kalastusvakuutusyhdistykset korvasivat hylkeiden aiheuttamia pyydysvahinkoja 128 800 eurolla ja vuonna 1998 noin 201 800 eurolla. Vuonna 1999 hylkeiden aiheuttamat pyydysvahingot olivat jo 353 200 euroa. Arvioiden mukaan hylkeet syövät tai turmelevat kalastuksen saalista 0,5 - 1,35 euron edestä. Parhaillaan on yhteistyössä ammattikalastajien kanssa kuitenkin kehitteillä hylkeiden torjuntaan sopivia rysämalleja (Maa- ja metsätalousministeriö 2004).

Vuonna 2001 hylkeidensuojelualueita koskevan asetuksen hyväksymisen yhteydessä valtioneuvoston pöytäkirjaan liitettiin ponsi, jossa edellytettiin suojelualueiden ammattikalastukselle aiheuttamien vaikutusten selvittämistä. Vuonna 2003 RKTL:n toimesta haastateltiin hylkeidensuojelualueiden läheisyydessä toimineita ammattikalastajia (Salmi, Seppänen ja Ahvonen 2004). Suojelualueiden perustamiseen liittyvät kalastusrajoitukset ovat vaikuttaneet suoraan vain harvan ammattikalastajan toimintaan. Toisaalta yli puolet haastatelluista kalastajista oli sitä mieltä että suojelualueiden perustaminen on lisännyt hylkeiden määrää ja vaikuttanut niiden käyttäytymiseen ja siten myös ammattikalastajien toimintaedellytyksiin (Salmi ym. 2004).

Kalastuksen ja saimaannorpan suojelun välistä konfliktia on tutkittu yhtenä tapaustutkimuksena EU:n viidennen puiteohjelman hankkeessa 'Integrated Management of European Wetlands' (IMEW) vuosina 2001-2004. Monitieteisessä hankkeessa on tutkittu muun muassa suojeluun ja kalastukseen liittyviä asenteita ja hallinnan instituutioita (Tonder ja Jurvelius 2004, Tonder ja Salmi 2004).

Hylkeiden ja kalastuksen välisiä ongelmia tutkitaan parhaillaan vuoteen 2006 ulottuvassa EU:n viidennen puiteohjelman rahoittamassa hankkeessa 'Framework for biodiversity Reconciliation Action Plans' (FRAP). Projektin tavoitteena on etsiä keinoja kalastuksen ja kaloja syövien selkärankaisten välisten konfliktien sovittamiseen. Tapaus-

tutkimuksissa käsitellään hylkeitä Itämerellä Suomen ja Ruotsin osalta, merimetsoa Tanskassa ja Italiassa sekä saukkoa Keski-Euroopassa ja Portugalissa (FRAP 2004).

Muita riistaeläinten aiheuttamia suuruusluokaltaan vähäisempiä taloudellisia haittoja, jotka jäävät korvausjärjestelmän ulkopuolelle ovat jänisten, rusakoiden, hanhien ja villisian maataloudelle ja majavan metsätaloudelle aiheuttamat vahingot (Nummi 2000).

Lintujen kevätaikainen metsästys on nostattanut ristiriitoja viime vuosien aikana. Ahvenanmaalla kevätmetsästys on ollut pitkään jatkunut perinne, jota on esitetty kielletäväksi EU:n lintujen suojeludirektiivin perusteella. Ympäristöfilosofit Aaltola ja Oksanen (2002) ovat tarkastelleet tätä kysymystä eläinten oikeuksiin, lajien suojeluun ja vähemmistön oikeuksiin liittyvien periaatteiden näkökulmasta. Heidän mukaansa Ahvenanmaan kevätlinnustuksen jatkaminen ei ole sopusoinnussa oleellisten moraalisten periaatteiden kanssa.

3. Ehdotuksia tutkimusaiheiksi

Riistatalouteen liittyviä yhteiskuntatieteellisiä tutkimusaiheita voidaan hahmottaa monella eri tavalla. Tässä luvussa aiheet on jaoteltu kolmeen pääryhmään, joiden osalta on listattu tutkimusaiheita esimerkkeineen. Tutkimusaiheet eivät ole tärkeysjärjestyksessä eivätkä toisiaan poissulkevia, usein aihepiiriä katsotaan vain eri näkökulmasta. Olemme myös esittäneet arvioita tutkimusten yhteistyötahoista ja niihin sopivista menetelmistä.

Toinen tapa tarkastella tutkimusaiheita on jaotella ne riistaeläinryhmittäin, kuten on tehty taulukossa 3. Tällainen 'politiikkalohkoittainen' jaottelu on mielekäs erityisesti tarkasteltaessa erilaisten kansainvälisten ja kansallisten normien, valtasuhteiden ja tiedon käytön muutoksia ja eroja riistataloudessa. Esimerkiksi hirvieläinten osalta päätöksenteko on pitkälti kansallisissa ja paikallisissakin käsissä, mutta muissa politiikanlohkoissa kansainväliset kysymykset vaikuttavat yhä enemmän.

3.1 Sosioekonomiset taustat, arvot ja merkitykset

Tärkeä tutkimusaihe on metsästäjäkunnan profiilien selvittäminen; koskien mm. heidän sosioekonomisia taustoja, asenteitansa sekä näiden muutoksia. Myös suuren yleisön ja eri organisaatioiden suhtautuminen metsästykseseen, riistanhoitoon ja suojelukysymyksiin on merkittävä tutkimuskohde. Sosioekonomisiin aiheisiin kuuluvat myös metsästyksen ja riistanhoidon taloudelliset ja aineettomat arvot, vapaaehtoistyö, tiedolliset kysymykset ja metsästyksen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle.

Metsästäjien profiilien sekä metsästykseseen ja riistanhoitoon kohdistuvien asenteiden tutkimuksessa keskeisiä tiedonkeruun tapoja ovat erilaiset kysely- ja haastattelumenetelmät. Metsästäjien osalta kehikkona käytetään Metsästäjäin Keskusjärjestön ylläpitämää rekisteriä ja laaditaan kysymykset soveltuvien osin vertailukelpoisiksi vuoden 1993 metsästäjäprofiilitutkimuksen kanssa. Metsästykseseen ja riistanhoitoon kohdistuvien asenteiden tutkimuksessa kysymykseen tulevat alueelliset eri ryhmien haastattelut ja postikyselyt. Asennetutkimus täydentäisi ja syventäisi Metsästäjäin Keskusjärjestön Taloustutkimuksella teettämien selvitysten antamaa kuvaa. Mukaan voitaisiin ottaa informanteja eri yhteiskuntaryhmistä ja eri maantieteellisiltä alueilta - sekä maaseudulta että kaupungeista, pohjoisesta ja etelästä. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat maa- ja metsätalousministeriö, Metsästäjäin Keskusjärjestö ja yliopistot.

Taulukko 3. Riistatalouden eri politiikkalohkojen yhteiskunnallisille toimijoille asettamat haasteet vuosina 2004-2010. Lista perustuu muistioon KRO-RKTL -suunnittelukokouksesta 29.9.2004.

Riistaeläinryhmä	Politiikkalohkon haasteita
Suurpedot	Suurpetojen aiheuttamat haitat, vahingot, niihin vaikuttaminen ja korvaukset Yleisesti hyväksytyt suurpetokannat Yhteisöoikeus ja suurpedot
Hylkeet	Kalastukseen kohdistuvien vahinkojen estäminen Hyljepolitiikan kv. hyväksyntä ja Itämeriyhteistyö Saaristokulttuuri ja hylkeen uhat ja mahdollisuudet Hyljekantojen säätely Yleisen mielipiteen vaikutus
Hirvieläimet	Hirvieläinten sosiaalinen ja taloudellinen merkitys Hirvieläinten metsästyksen merkitys maaseudun matkailussa Hirvilaidunten kokonaisvaltainen analyysi Maa- ja metsätaloudelle koituvat vahingot, vahinkojen korvaaminen ja vähentäminen Liikennevahingot, niiden korvaaminen ja vähentäminen Kannanarvioinnit, niiden kehittäminen ja metsästyksen mitoittaminen Metsästyssäännösten tarkistaminen Valtakunnallisten hoitosuunnitelmien ja linjausten tekeminen
Metsäkanalinnut	Metsätalous Metsästysmatkailun ja paikallisten metsästäjien konflikti Metsästysmatkailun tarjoama mahdollisuus ja tarhaus
Vesilinnut	Kansainvälisen luonnonsuojelu-oikeuden kehitys, lyijyhaulit, kosteikkojen suojelu ym. Metsästäjäkunnan suhtautuminen kansainvälisen luonnonsuojelu-oikeuden kehitykseen Saaliin kansainvälinen jakaminen, tuottajamaa, saaliin laji ja rakenne, vastuulajit
Pienpedot	Kivuton ansastus –direktiivi Invasive alien species – IAS Lintukantojen suojelu ja riistanhoito - kuka toiminnan suorittaa Metsästystaidon ylläpito ja välineiden kehittäminen Eläinsuojelukysymykset Rauhoituksen ideologia ja etiikka

Metsästäjien vapaaehtoistyön merkitystä on käsitelty ja korostettu eri yhteyksissä. Metsästäjien Keskusjärjestön metsästysseuratiedustelun perusteella ollaan selvittämässä, minkälainen seura tekee aktiivista riistakolmiotyötä. Vapaaehtoistyön motivaatiot ja hyödyt kaipaavat lisää tutkimustyötä. Laajemmasta näkökulmasta keskeistä on tutkia 1) miten eri paikallisten tahojen sekä tutkimuksen ja viranomaisten keskinäinen yhteistyö on saatu toimivaksi, 2) miten metsästäjien ja tutkijoiden tieto kohtaavat ja 3) miten saatu tietämys hyödyttää metsästyksen ja riistanhoidon toteuttamista. Tärkeitä yhteistyötahoja ovat metsästysseurat, Metsästäjien Keskusjärjestö, RKTL ja yliopistot.

Metsästyksen ja riistanhoidon taloudellista kokonaisarvoa voidaan selvittää metsästäjien maksuhaluuskyselyllä. Ei-metsästävien aineeton arvostus on vaikea, mutta ei mahdoton aihe selvittää kyselyllä. Yhteiskunnalle ja yksilölle koituvat aineettomat arvot liittyvät muun muassa virkistytymiseen, luonnonvarojen hoitoon, paikallisyhteisöjen elinvoimaisuuteen ja kulttuurin ylläpitoon. Metsästyksen liittyvät rahavirrat on aikanaan selvitetty, mutta aihe on edelleen tutkimuksellisesti kiinnostava. Kiinnostava tietotarve on saaliin taloudellinen arvo kotitalouksien kannalta, mitä voidaan kysyä metsästäjille kohdistetun kyselyn tai haastattelun yhteydessä. Taloudellisia arvoja voidaan tarkastella erikseen muun muassa riistatarhauksen, luontomatkailun ja hirvieläinten metsästyksen osalta. Mahdollinen yhteistyötaho taloudellisten kysymysten tutkimuksissa edellä mainittujen lisäksi on Helsingin yliopiston ympäristöekonomian laitos.

Metsästystä ja riistanhoitoa on syytä tutkia erikseen maaseudun elinvoimaisuuden ja kehittämisen näkökulmasta. Luonnonvaran hoidon ja talteenoton lisäksi metsästyksen on tärkeä maaseutualueiden yhteisöllisyyden ylläpitäjä ja vaikuttaa myös osaltaan maaseudun ja kaupungin asukkaiden väliseen kanssakäymiseen. Metsästyksen on monin paikoin oleellinen osa paikallista kulttuuria ja identiteettiä. Metsästyksellä on myös merkitystä vakituiseen asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon valinnassa. Se tuo myös mahdollisuuden tarjota metsästyksen liittyviä palveluja ja näin tukea maaseudun monitoimialoutta. Yhteistyötahona ja mahdollisesti hankkeen vetäjänä voisi toimia yliopiston alainen maaseutututkimukseen perehtynyt yksikkö.

Sosioekonomiset taustat, arvot ja merkitykset

Metsästäjän profiili

- Metsästyksen ja riistanhoidon motiivit
- Metsästäjä/ kalastaja- samaa väkeäkö?
- Metsästäjien ja kalastajien pyyntiin ja hoitoon liittyvien motiivien vertailu
- Metsästäjien näkemykset eettisistä ja suojelukysymyksistä

Riistaneläinten suojelu, hoito ja käyttö - asenteet ja mielipideilmasto

- Asteet metsästästä ja erikseen nimettyjen eläinlajien suojelua kohtaan
- Metsästyksen vastustus
- Eettiset kysymykset
- Rauhoituksen ideologia ja etiikka
- Vertailua: suhtautuminen kalastukseen

Metsästäjien vapaaehtoistyö, paikallisen ja tieteellisen tiedon merkitykset

- Ketkä tekevät riistakolmioita?
- Metsästäjien ja tutkijoiden yhteistyö
- Vertailua esim. kalatalouteen

Metsästyksen ja riistanhoidon taloudelliset kysymykset

- Metsästyksen ja riistanhoidon taloudellinen kokonaisarvo
- Hirvieläinten taloudellinen merkitys, hyötyjen ja vahinkojen vertailu
- Metsästys osana luontomatkailua
- Riistatarhaus

Metsästyksen ja riistanhoidon aineettomat arvot

- Merkitykset yksilön ja yhteiskunnan kannalta: virkistys, sosiaalinen, kulttuuriperintö jne.
- Metsästyskulttuurin vertailua: Suomi, Pohjoismaat, muut Euroopan maat
- Eläinten arvot metsästyksen ja suojelun kohteena
- Metsästystaidon ylläpito ja välineiden kehittäminen

Metsästyksen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle

- Metsästyksen merkitys maaseudun monitoimitaloudelle
- Metsästys ja riistanhoito yhteisöllisyyden ylläpitäjänä
- Metsästys asuinpaikan ja vapaa-ajanasunnon valinnassa
- Metsästyksen ja riistanhoidon perinteet

3.2 Ristiriidat ja niiden lieventäminen

Metsästyksen liittyvät ristiriidat ovat osa laajempaa kysymystä luonnonvarojen käytöstä ja hallinnasta. Yksi keskeinen kysymys on miten lieventää jännitteitä paikallisten luonnonvarojen käyttöä ja hoitoa koskevien käytäntöjen ja näkemysten sekä toisaalta laajempien kansallisten ja kansainvälisten (esimerkiksi eläinten suojelua ja alueiden laajempaa virkistyskäyttöä koskevien) vaatimusten ja normien välillä. Kiistoissa metsästyksen on yksi taho monien intressiryhmien kentässä ja joutuu kamppailemaan intresseistään ja arvoistaan, esimerkiksi kun kyseessä on metsien moninaiskäyttö tai kamppailut saariston tai Lapin luonnonvarojen käytöstä ja hallintaperiaatteista. Kiinnostavaa on missä määrin erilaiset EU:n tai kansalliselta taholta tehdyt säädökset koetaan hyväksytyiksi ja oikeudenmukaisiksi sekä miten kielteisiksi koettuihin päätöksiin paikallisesti reagoidaan.

Ristiriitoja erilaisten intressien välillä aiheuttavat muun muassa suurpedot ja hylkeiden vaikutukset kalastukseen. Eri intressitahojen näkemykset ovat usein törmäyskursseissa petopolitiikassa, joka määräytyy pitkälti EU:ssa laadittujen suuntaviivojen pohjalta. Hyljeongelma uhkaa monin paikoin kalastuselinkeinoja, mutta se, kuten petokysymyksenkin, liittyy vahvasti myös suojelu- ja eettisiin seikkoihin. Hyljekysymystä on syytä tutkia paitsi ammattimaisen pyynnin myös vapaa-ajankalastukselle koituvien haittojen osalta. Sekä peto- että hyljetutkimuksen osalta on luontevaa tehdä vertailua lähialueiden kanssa. Hylkeen osalta yhteistyötä ja vertailua voisi olla esimerkiksi Ruotsin ja Viron kanssa.

Monet riistaeläinlajit ja metsästyksen piiriin ehdolla olevat eläimet aiheuttavat voimakkaita näkemyksiä säätelyn puolesta ja vastaan. Hirvien liikenteelle sekä maa- ja metsätaloudelle aiheuttamat haitat ja niiden korvaaminen muodostavat merkittävät ongelmat. Valkoposkihanhi on esimerkki linnusta, joka koetaan haitalliseksi kaupunkiympäristössä. Merimetson leviäminen maamme rannikolle ja sisävesille koetaan usein myös ongelmaksi. Tätä ongelmaa voisi tutkia yhteistyössä esimerkiksi Viron kanssa. Itämeren maiden kesken voisi yhteistyötä kehittää myös hirvien, pienpetojen, supikoiran ja minkin aiheuttamien konfliktien tutkimuksessa. Joensuun yliopiston ympäristöpolitiikan alalla toimiva eläinpolitiikan tutkimusryhmä sekä uusi valtakunnallinen yhteiskuntatieteellisen eläintutkimuksen verkosto ovat luontevia yhteistyökumppaneita. Suomen ympäristökeskus tulee yhteistyötahona kyseeseen varsinkin eläinten suojelun ja hyödyntämisen ristiriitoja tutkittaessa.

Useimpiin aiheisiin hyvin sopiva tutkimustapa on tapaustutkimus, jossa käytetään laadullisia ja määrällisiä menetelmiä, mm. henkilökohtaisia haastatteluja ja kirjallisia aineistoja. Haastatteluja tehdään eri toimijaryhmien parissa. Yleistä tietoa aiheista voi kerätä osana laajempia puhelinhaastatteluja tai postikyselyjä, esimerkiksi tutkittaessa luonnon- ja eläinsuojelun merkitystä metsästyksessä ja riistanhoidossa. Tilastokeskus on mielekäs yhteistyökumppani isoja aineistoja kerätessä, erityisesti puhelinhaastattelujen tekemisessä. Tilastokeskuksessa on survey-laboratorio, jossa voi testata lomakkeet. Aihekokonaisuuden tarkasteluun voi käyttää myös esimerkiksi AHP-tyyppistä tutkimusta.

Ristiriidat ja niiden lieventäminen

Paikallinen luonnonvarojen hallinta ja ulkoapäin tulevat paineet

- Ristiriitojen kartoittaminen
- Saariston luonnonvarojen käyttöintressit, ristiriidat ja hallinta
- Luonnon- ja eläinsuojelun merkitys metsästyksessä ja riistanhoidossa
- Metsien moninaiskäyttö/ metsätalouden ja riistatalouden väliset ristiriidat
- Metsästysmatkailun ja paikallisten metsästäjien välinen konflikti
- Paikallinen suhtautuminen uusiin säädöksiin ja EU:n/ kansallisen hallinnon rooliin niissä (hallinnon legitimiteetti)
- Metsästysoikeudet suojelualueilla
- Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Hylje ja kalastus

- Hylkeiden vaikutukset kalastukseen, vahinkojen ehkäiseminen
- Hylkeiden ampumisen merkitys haittojen vähentämisessä
- Paikallinen käytännön tieto ja tutkimustieto
- Saaristokulttuuri ja hylkeen uhat sekä mahdollisuudet
- Hyljepolitiikan kv. hyväksyntä ja Itämeriyhteistyö

Suurpedot yhteiskunnassa

- Sosiaalinen kestävyys – miten vaihtelee esim. alueellisesti / yleisesti hyväksytyt suurpetokannat
- Paikallinen / tieteellinen tieto, median merkitys
- Petopolitiikka, vertailuja muihin maihin
- Suurpetojen aiheuttamat haitat, vahingot, niihin vaikuttaminen ja korvaukset
- Karhun metsästyksen ja ruokinnan väliset ristiriidat
- Yhteisöoikeus ja suurpedot

Riistaeläinten koetut haitat ja niiden lieventäminen

- Hirvien aiheuttamat haitat liikenteelle sekä maa- ja metsätaloudelle ja haittojen vähentäminen
- Hirvien liikenteelle sekä maa- ja metsätaloudelle aiheuttamien haittojen korvausjärjestelmän toimivuus
- Merimetso, valkoposkihanhi ja joutsen – esimerkiksi mikä on haitan 'kynnys'/ perustelu
- Supikoira ja minkki/ kettu ja näätä
- Uusia lajeja metsästyksen piiriin?

3.3 Instituutioihin liittyvät aiheet

Metsästyksen ja riistanhoidon hallintajärjestelmä ja toimijatahot intresseineen muuttuvat yhteiskunnallisten muutosten mukana. Kaupungistuminen, kansainvälistyminen ja suojelutavoitteiden voimistuminen ovat merkittäviä muutostekijöitä. Ulkoapäin tulevat muutokset vaikuttavat helposti säädösten paikalliseen hyväksyttävyyteen. Toisaalta yleistynyt osallistuva suunnittelu ja yhteishallintamalli tähtäävät eri intressien sovitteluun niin että luonnonvarojen käyttäjät kokevat päätökset mielekkäiksi ja näin myös noudattavat niitä. Voidaan myös kysyä pysyykö lainsäädäntö yhteiskunnallisten muutosten tasalla.

Riistavarojen omistus- ja käyttöoikeudet ovat keskeisiä instituutioita ja niiden muuttaminen herättää usein vastustusta. Vaikka omistusoikeuteen ei sinällään puututtaisi niin lainsäädännön kautta säädellään käyttöoikeuksia esimerkiksi eläinlajikohtaisesti tai metsästäjäryhmien osalta. Esimerkiksi maattomien metsästäjien oikeudet ja Pohjois-Suomessa kuntalaisten maksuton metsäystyoikeus valtion mailla ovat herättäneet voimakasta keskustelua. Jälkimmäisen aiheen osalta tutkimus voisi tarkastella nykyisen järjestelmän kehittymistä sekä sen merkitystä metsästäjien, kuntien elinvoimaisuuden ja maanomistajatahon kannalta.

Riistan ja metsästyksen rooli valtakunnallisessa ja alueellisessa suunnittelussa on tärkeä pitkän aikavälin kysymys. Metsästyksen piirissä oleva maapinta-ala vähitellen pienenee ja pirstoutuu. Riistan elinympäristön kannalta pienet 'tilkkutakit' eivät ole suotuisia, joten eräalueiden ja metsäsiltojen määrittäminen on tärkeä suunnittelukysymys. Haasteita suunnittelulle asettaa myös esimerkiksi metsäkanalintujen elinympäristön suojelun ja metsätalouden intressien yhteensovittaminen.

EU:n komissio on voimakas vallankäyttäjä metsästyksipolitiikassa, joten tärkeää on tutkia myös kansainvälisten ja kansallisten instituutioiden vaikutusta EU:n politiikkaan: mitkä tahot käyttävät todellista valtaa ja miten se heijastuu Suomen metsästykseseen ja riistanhoitoon. Suomessa on kansallisesti verrattain hyvin toimiva tiedonkeruujärjestelmä, johon metsästäjät osallistuvat omalla panoksellaan aktiivisesti. Kiinnostavaa on minkälaisella tiedolla kansainvälisissä yhteyksissä tehdyt ratkaisut perustellaan, mitkä ovat eri asiantuntijainstituutioiden roolit ja miten metsästäjien tieto ja näkemykset vaikuttavat päätöksentekoon.

Instituutioihin liittyviä aiheita tutkittaessa kysymykseen tulevat laajalti erilaiset yhteiskuntatieteelliset tiedonkeruumenetelmät. Haastattelujen ja kyselyjen osalta erilaisien kirjallisten aineistojen analyysi on tärkeää. Diskurssianalyysi on yksi tyypillisimmistä menetelmistä analysoida aineistoa. Tutkimuskysymykset liittyvät metsästyksipolitiikkaan, jolla on kytkentöjä laajempiin luonnonvara-, ympäristö- ja maaseutupolitiikkoihin. Tutkimuksen yhteistyötahoina luontevia ovat em. aiheita tutkivat yliopistot ja sektoritutkimuslaitokset (MTT, Metla ym.) sekä riistatalouden toimijat.

Instituutioihin liittyvät aiheet

Intressitahot, hallintojärjestelmä, vaikuttaminen ja osallistuminen päätöksentekoon

- Ajalliset muutokset
- Kansalliset ja kansainväliset erot
- Säädösten kontrolli vs. paikallinen hyväksyttävyys
- Vertailua kalastukseen

Riistavarojen käyttö- ja omistusoikeudet

- Omistukseen perustuvat vs. maattomien metsästysoikeudet
- Pohjoisten kuntien asukkaiden oikeus metsästää valtion mailla
- Kansainvälinen ja kansallinen ohjaus – oikeus ja oikeudenmukaisuus
- Vertailua kalastukseen

Riistan ja metsästyksen merkitys valtakunnallisessa ja alueellisessa suunnittelussa

- Valtakunnallisten ja alueellisten suunnitelmien toimivuus
- Eräalueiden määrittäminen (metsäsillat), maankäytön pirstoutuminen
- Kaupunkiriista
- Riistarikkausindeksin merkitys. Riistarikkauteen vaikuttavat ainakin
 - Metsätalous
 - Väestötiheys
 - Tiestö
 - Viljelysten määrä
 - Tarkastelu myös lajiryhmittäin

Kansainvälinen metsästyspolitiikka ja EU – valta, arvot ja tieto

- Formaali järjestelmä, retoriikka ja käytännöt
- Osallistuminen ja vaikuttaminen – kansallisten intressien ja arvojen vaikutusmahdollisuudet
- Minkälaista tietoa käytetään, asiantuntijuus
- Saaliin kansainvälinen jakaminen (esim. linnut) - oikeudenmukaisuus

Lähteet

- Aaltola, E. & Oksanen, M. 2002. Species Conservation and Minority Rights: The Case of Springtime Bird Hunting in Åland. *Environmental Values* 11: 443-60.
- Aaltonen, T. 2001. Metsästäjän vuodenajat. *Ajatus Kustannusosakeyhtiö*. 224 s.
- Bisi, J. 2004. Metsästäjät riistaseurantatietojen kerääjinä. Riistapäivät 2004. Kooste Riistapäivien esitelmätiivisteistä. *Riistan tutkimuksen tiedote* 191: 1-3.
- Ermala, A. & Leinonen, K. 1995. Metsästäjäprofiili 1993. Osaraportti 1. Kala- ja riistaraportteja nro 28.
- FRAP 2004. FRAP - Framework for Biodiversity Reconciliation Action Plans. 5.11.2004. <http://www.frap-project.net/>
- Havu, S. 1995. Metsästyksen asema yhteiskunnassa. Teoksessa: Nummi, P. (toim.) *Metsästyks - Luonto - Yhteiskunta*. Otava, Keuruu. s. 140-152.
- Härkönen, S. 2000. Hirvieläinten verotusten perusteet. Teoksessa: Nummi, P. & Väänänen, V.-M. (toim.) 2000. *Riistanhoito*. Metsälehti Kustannus. s. 114 - 121.
- Jauhiainen, T. 2000. Maantieverkosto ja eläimet. Teoksessa: Nummi, P. & Väänänen, V.-M. (toim.) 2000. *Riistanhoito*. Metsälehti Kustannus. s. 74 - 79.
- Kaukiainen, Y. 1980. Suomen asuttaminen. Teoksessa: Jutikkala, E., Kaukiainen, Y. Åström, S-E. (toim) *Suomen taloushistoria 1., Agraarinen Suomi*, Tammi.
- Klinga, K. 2004. Raimo Vajavaaralle metsästyks on luonnossa liikkumista. *Luonnonvara* 5/2004.
- Kolehmainen, J. 2002. Metsästyksseuratoiminnan käsikirja. Suomen Metsästäjäliitto. 239 s.
- Korhonen, P. 2004. Pienriistan metsästyks Pohjois-Suomessa vuonna 2003. Kala- ja riistaraportteja nro 326.
- Korhonen, T. 1985. Kansankulttuurin juuret. Teoksessa: Laaksonen, E. & Pärssinen E. (toim.) *Suomen historia 2, Weilin & Göös*. s. 348-414.
- Leinonen, K. & Ermala, A. 1995. Metsästäjäprofiili 1993. Osaraportti 2. Kala- ja riistaraportteja nro 33.
- Lindén, H. 2004. Riistakolmioista monimuotoista tutkimusta. Riistapäivät 2004. Kooste Riistapäivien esitelmätiivisteistä. *Riistan tutkimuksen tiedote* 191: 3-4.
- Luonnonvara 2004. Metsästäjät seuraavat riistakantoja. *Luonnonvara* 3/2004. s. 32.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2004. Riistanhoito ja metsästyks. 5.11.2004. http://www.mmm.fi/kalastus_riista_porot/riistanhoito_metsastys/index.html
- Metsähallitus 2004. Suomen luonnonsuojelualueet. 5.11.2004 <http://www.metsa.fi/luo/lsa/>
- Metsästäjäin Keskusjärjestö 2004. Metsästäjäin Keskusjärjestö. 5.11.2004 <http://www.riista.fi>
- Niemelä, E. & Kairikko, J. 1995. Teoksessa: Nummi, P. (toim.) *Metsästyks - Luonto - Yhteiskunta*. Otava, Keuruu. s. 117-124.
- Nummi, P. 2000. Riistavahingot. Teoksessa: Nummi, P. & Väänänen, V.-M. (toim.) 2000. *Riistanhoito*. Metsälehti Kustannus. s. 172-177.
- Pispa, T. 2004. Metsästäjä määrä kasvussa. *Luonnonvara* 3/2004. s. 33.

- Pouta, E. & Sievänen, T. 2001. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen tulokset - Kuinka suomalaiset ulkoilevat? Teoksessa: Sievänen, T. (toim.) Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metla, Vantaa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. s. 32-51.
- Pylkkänen, A. 2001. Metsästyslainsäädäntö. Teoksessa: Metsästäjän opas. Metsästys- ja aselainsäädäntö. Metsästäjien Keskusjärjestö, Gummerus Kirjapaino Oy. s. 15-79.
- Ratamäki, O. 2001. Pelkäätkö karhua, vihaatko sutta? Tutkimus suomalaisesta suurpetokeskustelusta ja pohjoiskarjalaisten metsästäjien suhtautumisesta karhuun ja suteen. Joensuun yliopisto, sosiologian pro gradu –tutkielma. Julkaisematon.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004. Riistantutkimus. 23.11.2004. <http://www.rktl.fi/riista>
- Riistapäivät 2004. Kooste Riistapäivien esitelmätiivistä. Riistantutkimuksen tiedote 191: 1-17.
- Ripatti, J.-P. & Ermala, A. 1995. Teoksessa: Nummi, P. (toim.) Metsästys – Luonto – Yhteiskunta. Otava, Keuruu. s. 125-139.
- Salmi, P., Seppänen, E. & Ahvonen, A. 2004. Ammattikalastajien näkemyksiä hylkeidensuojelualueista. Kala- ja riistaraportteja 337, 16 s.
- Selby, A., Petäjäistö, L. & Koskela, T. 2003. Osallistuvan päätöksenteon tarve maaseudulla – esimerkkinä pellonmetsitys ja hirvikannan säätely. Maaseudun uusi aika. Maa-seutututkimuksen ja –politiikan aikakauslehti 3/2003.
- Suomen Metsästäjäliitto 2004. http://cat.teho.net/software/metsastajaliitto_uusi/e-site/
- Suomus, H. 1995. Metsästyksen kulttuuri ja historia. Teoksessa: Nummi, P. (toim.) Metsästys – Luonto – Yhteiskunta. Otava, Keuruu. s. 82--104.
- Taloustutkimus 2004. Suomalaisten suhtautuminen metsästyksen. Julkaisematon raportti. Toimeksiantaja: Metsästäjien Keskusjärjestö.
- Toivonen, A.-L. ym. 2004. Luonto- ja elämysmatkailutuotanto – elinkeinon edellytykset. Esiselvitys tutkimusalueista. Kala- ja riistaraportteja, käsikirjoitus.
- Tonder, M. & Jurvelius, J. 2004. Attitudes towards fishery and conservation of the Saimaa ringed seal in Lake Pihlajavesi. *Environmental Conservation* 31(2): 122-129.
- Tonder, M. & Salmi, P. 2004. Institutional changes in fisheries governance: the case of the Saimaa ringed seal, *Phoca hispida saimensis*, conservation. *Fisheries Management and Ecology* 11: 283-290.
- Uudistuva Maaseutu 2004. Itä-Suomen tilaisuuksissa tuhat osallistujaa. Susikuulemiset siirtyvät uusille alueille. Uudistuva Maaseutu 4/2004.
- Valkeajärvi, P., Ijäs, L. & Ekman, K. 2004. Metsästys Petäjäveden riistanhoitoyhdistyksen alueella vuonna 2000. Kala- ja riistaraportteja nro 305.
- Vikberg, P., Orava, R. & Svensberg, M. 2002. Metsästysseuratutkimus 2000. Nuorisokato ja ukkoutuminen paheneva ongelma metsästysseuroissa. *Metsästäjä* 1/2002.
- Virrankoski, P. 1975. Suomen taloushistoria kaskikaudesta atomiaikaan. Otava 288 s.
- Virtanen, P.V. 1995. Maankäytön perusteista 565. Otatiety Oy. 180 s.
- Ylimaunu, J. 2001. Itämeren hylkeenpyyntikulttuurit ja ihminen-hylje-suhde. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 773. 510 s.